

L'edició de textos vuitcentistes. Les edicions impreses

Ramon Pinyol i Torrents
(Universitat de Vic)

En aquesta comunicació em centraré en l'edició de textos verdaguerians, i en especial en els que parteixen de textos impresos. Pere Farrés, per la seva banda, ho farà en general sobre els manuscrits i sense centrar-se exclusivament en Verdaguer.

Ara fa 20 anys, ai las!, Pere Farrés, Joaquim Molas, Ricard Torrents i jo mateix donàvem a conèixer la ponència «Per a una edició crítica de les obres completes de Verdaguer», publicada dins l'*Anuari Verdaguer 1987* [de fet, aparegut el juliol de 1988], on per primera vegada plantejàvem uns criteris editorials detallats per a una edició crítica de les obres completes de Verdaguer, considerada aleshores necessària i urgent.

Víctor Martínez-Gil, un dels pocs que a casa nostra s'ha dedicat a la teorització ecdòtica, en un treball publicat en el núm. 50 d'*El Marges*, corresponent al juny de 1994 i titulat «Algunes consideracions sobre l'edició de textos pre-fabrians», es referia al fet que en aquell moment entre els pocs models disponibles, pel que fa a teoria i pràctica d'edició prefabriana, hi havia el de la *Nausica* de Maragall, feta per Carles Riba, model que inspirava clarament, com així en deïxàvem constància, la ponència al·ludida. Martínez-Gil comentava, encara, el següent en relació a la proposta d'edició de les obres completes que finalment tirarien endavant Eumo Editorial i la Societat Verdaguer: «A hores d'ara, encara no s'ha editat cap dels textos programats, però aquesta iniciativa serà, sens dubte, la prova de foc de l'aplicació d'aquesta mena de criteris als autors pre-fabrians». (p. 60) Avui sí que ja n'han aparegut alguns volums, i de tipologia prou variada, com perquè es pugui valorar.

A més de les edicions de l'OCESSV, però, en aquests darrers setze anys s'han publicat molts textos verdaguerians, falcats sobretot per les commemoracions de 1995 (150 aniversari del naixement del poeta) i de 2002 (centenari de la mort) i, en alguns casos, a redós de les tesis doctorals sobre Verdaguer que s'han realitzat. A més d'edicions presentades de manera explícita, o implícita, com a «crítiques», s'ha editat en quatre gruixuts volums l'obra completa de l'escriptor, amb força inèdits i la poesia dispersa, sota el títol de «Verdaguer. Totes les obres», a càrrec d'Edicions Proa, dirigits per Joaquim Molas i Isidor Cònsul, amb el concurs de diversos estudiosos.

Tot plegat fa que, avui, es pugui fer un balanç molt positiu pel que fa a la recuperació de Verdaguer com un dels clàssics catalans més destacats de tots els temps i a la difusió que ha obtingut entre el públic i els estudiosos. Ara bé, pel que fa als criteris editorials el panorama no és tan afalagador. Els criteris editorials continuen essent d'allò més variats i estem lluny de poder resoldre de manera consensuada el seguit de problemes que presenten els textos vuitcentistes en general i els de Verdaguer en particular. I si bé és cert que les discrepàncies, com veurem, se centren de manera especial en la normalització gràfica dels textos, potser també caldria que arribéssim a poder concretar si podem considerar «crítiques» aquelles edicions que no contenen aparat *crític* (vull dir, que es publiquen sense notes ni aparat de variants) ni estudis introductoris i que ens són presentades com a tals pel fet de ser revisions dels textos.¹

Podem classificar les edicions verdaguerianes aparegudes en aquests darrers temps en quatre grups, que ara detallaré i a partir dels quals intentaré de descriure sumàriament la realitat i els problemes pendents de solució.

1. Amb posterioritat a aquesta comunicació, l'Agència per a l'Avaluació del Sistema Universitari de Catalunya, en una resolució del 9/12/2008, relativa a l'avaluació de mèrits de recerca, en tractar dels de l'àrea d'Humanitats, es refereix a les edicions crítiques en aquests termes, que apporto simplement com un altre element per a la reflexió: «S'avaluaran com investigació les edicions crítiques, és a dir, les que presenten un estudi raonat de la fixació del text, amb la menció corresponent de les fonts i de les variants textuales. En canvi, les simples revisions de textos per a la publicació no mereixeran aquesta consideració, llevat del cas que vagin precedides de pròlegs o estudis preliminars o acompanyades d'anotacions que siguin fruit de la recerca personal i facin una aportació valorable al seu camp temàtic.» (DOGC, 5280, de 17/12/2008).

Les edicions de la «Biblioteca Verdagueriana» de l'editorial Barcino

Començo per aquestes, que foren iniciades per Josep M. de Casacuberta el 1958, i em centro en la segona etapa, sota la direcció d'Amadeu-J. Soberanas, començada el 1991 amb la publicació de la tesi de Narcís Garolera, amb el títol d'*Excursions i viatges* [veg. Annex, Text 1].

Aquest tipus d'edició, que Martínez-Gil qualifica de *diplomàticointerpretativa*, més interpretativa que no diplomàtica en la segona etapa, no sembla que, per ara, hagi tingut especial èxit entre els estudiosos. De fet, com veurem, N. Garolera ha publicat nombroses edicions normalitzadores amb criteris absolutament diferents dels que exposà en el text citat, si bé és cert que quan ha editat textos juvenils inèdits ho ha fet seguint aquells criteris, per bé que acostant-se més als de Casacuberta que als que va utilitzar ell mateix a *Excursions i viatges*.

Les edicions de l'OCESV

La iniciativa de la Societat Verdaguer i Eumo Editorial, que concreta la proposta esmentada al principi d'aquesta comunicació, s'ha traduït ja en sis títols i set volums (*Montserrat* consta de dos volums). Es tracta de títols que corresponen a una tipologia variada, cosa que ha fet sortir qüestions d'edició que, inicialment, no s'havien previst. Només em referiré a tres d'aquests llibres. Així, *Dos màrtirs de ma pàtria*, a cura de Ricard Torrents, parteix d'un únic text imprès, suposadament controlat per l'autor, i fou publicat acompanyat d'una reproducció anastàtica de la primera edició. Una completa taula de criteris explica els que s'han seguit en la transcripció-modernització del text, en què s'ha intentat respectar al màxim els trets fonètics, morfosintàctics i lèxics de la llengua de Verdaguer. Ja Martínez-Gil, en un altre treball, va posar en relleu que, en alguns casos, no s'han seguit fidelment aquests criteris, tots ells pertanyents al camp fonètic, aspecte que resulta el més complex de normalitzar segons els usos actuals.

Pàtria, una autoantologia que recull textos publicats al llarg d'un quart de segle i alguns inèdits, es basa en l'única edició publicada en vida de l'autor i fou controlada molt de prop per ell, amb l'ajut de Balari i Jovany, de qui va acceptar molts suggeriments (en veure els rebutjats, hom s'adona del superior sentit lingüístic de Verdaguer). Apunto només dos dels problemes que planteja, a banda del general de la regularització gràfica: a) els textos s'han editat sense tenir en compte les variants posteriors a les lliçons de *Pàtria* (algunes peces del conjunt tenen edicions soltes o integrades en altres llibres), i b) les intervencions de Balari acceptades per l'autor s'han respectat, amb independència de com figurin escrits els mots en els manuscrits o en edicions posteriors.

Barcelona, a cura de Francesc Codina, porta el subtítol de *Textos per a un llibre*, una manera de fer evident que es tracta d'un llibre projectat per l'autor, però del qual ignorem quina forma final hauria tingut. A més, en part va ser editat pòstumament amb el títol de *Barcelonines* i, encara, moltes peces tenien edicions soltes o figuraven en llibres publicats en vida de l'autor. L'editor explica amb tota mena de detalls el procés de reconstrucció del llibre que ha portat a terme a banda d'explicitar la regularització ortogràfica, que, com veurem, en casos concrets xoca frontalment amb la seguida per Proa, tot i que tots plegats diuen que respecten al màxim la pronúncia de l'autor [veg. unes consideracions interessants de Xavier Vall sobre aquest punt a l'Annex, text 2].

Les edicions normalitzadores de N. Garolera

Entre 1995 i 2006 Narcís Garolera ha editat una desena de títols verdaguerians, en edicions presentades com a «crítiques» en tant que basades en les darreres edicions en vida de Verdaguer i compulsades amb els manuscrits; contenen pròlegs breus o notes sobre l'edició i rarament notes o variants textuals; se n'ha regularitzat l'ortografia i la puntuació d'acord amb els usos actuals. Les edicions de què parteix en cada cas no són sempre la darrera controlada per l'autor, ja que, com explica en els llocs corresponents, no sempre les ha considerades les millors.

En la introducció de l'edició de *Canigó*, posem per cas, pel que fa a l'establiment del text, comença dient el següent: «[...] em baso en la prínceps (1886), tenint a la vista els autògrafs del poema més elaborats i les altres edicions publicades en vida de l'autor (1889, 1901 i 1902)». I acaba dient: «[...] seguint el consell de Joan Coromines, he resolt mantenir en el text algunes lliçons del manuscrit que tradueixen usos lingüístics propis de Verdaguer. Semblantment, quan he cregut que la lliçó de la prínceps era rebutjable, hi he mantingut la de l'autògraf definitiu.» En portar a la pràctica aquests principis, algunes solucions han donat resultats discutibles i discutits, que han generat algunes polèmiques absolutament estèrils i que no paga la pena de recordar.

Pel que fa a la normalització ortogràfica, explicitada en cada volum, s'ajusta «a la normativa [...] actual, tot respectant al màxim les particularitats morfològiques o fonètiques de l'original. Així, per exemple, he conservat el so palatal simple en rimes en *-ela* (*damisela* – *Adela*) o en *-ila* (*tranquilla* – *apila*), i no he ensordit el so alveolar sonor en paraules com *deesa* o *comtesa*, bé que he respectat la pronúncia sorda de *colisseu* i de *topaci* [...]». Les solucions adoptades en aquest procés, en bona part coincidents amb les dels altres editors normalitzadors, presenten, com les d'aquests darrers, punts discutibles que no acaben d'esborrar la distància entre el text i el lector actual, un objectiu que sembla que tothom voldria poder assolir.

L'edició de «Verdaguer. Totes les obres», d'Edicions Proa

La recent edició en quatre volums del conjunt de la producció verdagueriana, amb un darrer volum que inclou la poesia dispersa, les obres pòstumes i algunes d'inèdites, confereixen a aquesta edició un caràcter de referència per al públic, tant el general com l'especialitzat. Per bé que no es presenta com a crítica, aquesta edició s'hi acostava en molts aspectes i no sé veure-hi pràcticament diferències, a l'hora d'establir els textos i de modernitzar-los ortogràficament de la pràctica d'edicions presentades com a crítiques. Joaquim Molas, en la introducció del primer volum, explicava en aquests termes l'establiment dels textos: «Així, per respecte a Verdaguer i per respecte

al lector, *Totes les obres* contenen el que, per a Verdaguer, constituïa el text “acabat”, “definitiu”. Amb altres paraules: el que va deixar fixat en les darreres edicions que va controlar en vida (edicions que, en la seva major part, val la pena de recordar-ho, van ser dirigides, finançades i fins distribuïdes o venudes per ell mateix). O les cartes i els manuscrits deixats a punt d'anar a impremta [...] Per últim, per respecte al text, reproduïm, com acabo de dir, els que realment “és”, o “quasi és”, amb tota fidelitat segons la lliçó de les edicions que hem pres com a base. O dels manuscrits que els han conservat. Només hem corregit els errors mecànics d'impremta (o, pel que fa als manuscrits, de transcripció). Hem posat entre parèntesis rectes, com és habitual, les paraules afegides o la grafia actual dels topònims. I hem sistematitzat la puntuació i l'ortografia d'acord amb les normes vigents, sense, però, alterar [que sí que es fa, com passa a tots els editors, com es pot veure a l'Annex, text 3] cap dels trets pròpiament lingüístics, ço és: lèxics, fonètics, morfològics i sintàctics.» I acaba amb una afirmació de no poques conseqüències: «D'aquí que *Totes les obres* compleixin, o intentin de complir, amb les expectatives d'un lector exigent i, de retop, d'un estudiós de la literatura. O de la llengua».

I això els ha portat a prescindir dels textos establerts en algunes edicions crítiques presents al mercat, i establir-les de nou. Així ho han fet amb *Pàtria*, que no segueix ni la de Garolera ni la meua, tot i que algun indocumentat que escriu a la premsa me l'ha atribuïda sense llegir de qui és, suposo que pel fet que porta, això sí, una petita introducció escrita per mi. Com també ho han fet amb *Excursions i viatges*, ja que han prescindit explícitament de l'edició de Garolera a la Barcino i de les d'algunes peces realitzades per J. M. de Casacuberta o Ricard Torrents. Ras i curt, en mots d'Isidor Cònsul: «Hem tingut en compte aquestes edicions, però hem optat per establir el text tornant a transcriure els manuscrits». Davant de quin tipus d'edició estem?

Altres edicions

En aquest apartat, en el qual podríem incloure *Poesies juvenils inèdites de Jacint Verdaguer* (1996; 2002, 2a ed.), a cura de Narcís

Garolera (ja esmentada més amunt, que segueix els criteris «adoptats per Casacuberta en la seva edició dels escrits en prosa»), *La Pomerola* (1995), a cura de Ricard Torrents² i *Perles. L'Amic i l'Amat. Càntics de Ramon Llull posats en vers* (2007), a cura d'Enric Casasses i Agnès Prats.

No tinc temps ara d'entrar en aquestes obres. Només voldria assenyalar que la de Casasses i Prats segueix explícitament els criteris de grafia (amb alguna discrepància) de la col·lecció «Jacint Verdaguer. Obra Completa» d'Eumo i la Societat Verdaguer. I aquí entrem en un altre problema: com editar els textos lul·lians que acompanyen l'edició?

Per concloure

A fi de contribuir al debat, i seguint el fil del que he anat descrivint, voldria apuntar alguns punts d'allò que em sembla que continua essent un problema a l'hora d'editar textos moderns prefabrians:

- a) La manca d'acord a l'hora d'establir què és el respecte a la «llengua de l'autor», ateses les moltes excepcions que cada editor fa en modernitzar la llengua, qüestió referida fonamentalment a la fonètica, la morfologia i la puntuació. En bona part, doncs, *la qüestió ortogràfica*. Cal anar alerta també amb la puntuació, que avui és de base sintàctica, però que, per a Verdaguer, era més aviat prosòdica i que no és tan fàcil de modernitzar com es pot pensar.

2. L'edició és feta amb aquests criteris. «Estableixo el text a partir de les lliçons en net i últimes, sempre que apareixen com a tals, sigui perquè les anteriors són ratllades sigui perquè la lletra o la posició en el manuscrit ho posen de manifest. En altres casos justifico l'alternativa que he preferit. En cap cas no pretenc supplantar l'autor en l'edició d'un text que no va editar. Atès el caràcter de textos inèdits, la meua edició consisteix a reproduir-los amb la màxima fidelitat possible i en el punt més avançat que els deixà l'autor. Respecto, doncs, l'ortografia però regularitzo l'accent, el guionet i la puntuació.» («Jacint Verdaguer: *La Pomerola*. Primera edició i estudi». Dins: Ricard TORRENTS. *Verdaguer: Estudis i aproximacions*. Vic: Eumo Editorial, 1995, p. 413).

- b) Les contradiccions en què s'incorre (o es pot incórrer), en la grafia d'un mot, segons la seva posició dins el vers.
- c) Les diferències entre la prosa i el vers en les edicions modernitzades d'un mateix autor.
- d) El respecte, o no, de l'editor actual per les variants gràfiques, morfològiques o lèxiques acceptades per l'autor a proposta dels seus assessors quan editava un determinat text. D'altra banda, i com ha posat en relleu Albert Rossich [veg. a l'Annex, el text 4], Verdaguer mateix editava amb una ortografia o altra segons el tipus de text i el potencial destinatari.
- e) Si cal portar els escrúpols filològics fins a l'extrem d'augmentar, amb grafies estranyes, la distància que el temps per si mateix ja crea entre un autor i els lectors no coetanis [veg. a l'Annex el text 5, amb les dificultats de lectura que crea la carta transcrita allà literalment].
- f) I, com a derivat, si modernitzem el text de l'autor, per què no ho hem de fer amb el dels textos usats en notes o apèndixs de la mateixa època de l'autor?
- g) Finalment, caldria veure bé què es fa en el nostre context cultural, en tot allò que ens pugui servir. Si normalment es considerava que els italians, posem per cas, eren més agosarats en la modernització i els francesos menys [veg., però, a l'Annex el text 6, de l'editor de Lamartine a La Pléiade], potser hauríem de veure casos més paral·lels als nostres per afinar més en l'estudi de solucions adoptades per filòlegs d'altres llengües.

Annex: Textos esmentats en el cos del treball

[1]

[ALGUNS CRITERIS D'EDICIÓ DE LA «BIBLIOTECA VERDAGUERIANA»
DE L'EDITORIAL BARCINO (2a etapa)]

[GRAFIES] En la transcripció dels autògrafs verdaguerians, el criteri aplicat ha estat el de respectar, amb el màxim de fidelitat, les

grafies de l'autor. [Tot i això, en la reproducció de textos impresos (...) per als quals no oferien prou garanties els corresponents manuscrits, o aquests eren inexistents o il·localitzables, ha estat impossible mantenir una fidelitat absoluta a les grafies de l'autor (...)].

He esmenat tan sols algunes grafies aberrants o confusionàries, tant de paraules del lèxic comú com de topònims o antropònims, especialment els estrangers. [...]

He corregit, també, els errors d'escriptura evidents (duplografies, haplografies, etc.) i els freqüents *lapsus calami* de l'autor [...].

He mantingut, en canvi, algunes grafies errònies, si he cregut que podien tenir interès documental per a lexicòlegs o dialectòlegs [...].

[ACCENTUACIÓ I PUNTUACIÓ] Atès que els autògrafs verdaguerians —o les edicions transcrites— no presenten un sistema regular de signes gràfics per indicar la tonicitat de les síl·labes i el grau d'obertura d'algunes vocals, regularitzo l'accentuació d'acord amb la normativa ortogràfica actual.³

Quan l'autor no indica la dièresi mitjançant una *h*, faig servir el signe diacrític convencional, llevat dels casos en què és més habitual una pronunciació diftongada.

Puntuo els textos d'acord amb els criteris convencionals, i respecto, en general, els punts i a part establerts per l'autor.

(Narcís GAROLERA. «Criteris d'edició». Dins: J. VERDAGUER. *Excursions i viatges*, vol. I. Barcelona: Barcino, 1991, p. 285-288)

3. Vet ací un parell de mostres d'aquest sistema, que incorpora, tanmateix, accents no normatius: «A les vuyt del matí, en la mateixa església celébran lo mes de Maria los simpàtics y bondadosos fills de la infortunada Polònia. No·l celébran en la reduïda capella...» // «Los popes no s'afâytan mai ni·s llévan los cabells, y per los carrers y en lo temple pàssan continuament la mà per sas barbas, que·ls bàixan pit avall, desmadeixades e incultes.» (*ed. cit.*, vol. II, p. 229 i 239, respectivament).

[2]

EL RESPECTE A LA PRONÚNCIA ORIGINAL

Una tendència important és la de mirar de respectar la *pronúncia original* del text [...], [cosa que] no resulta tan fàcil. L'ortografia prefabricada, en concret la vuitcentista, és molt fluctuant i a vegades va lligada a pronúncies pintoresques dels textos escrits, que no coincideixen amb les espontànies. Convindria tenir present també la pronúncia dialectal més local. (Quin dialecte parlava aquest reusenc abarcelonat que era Bofarull?). D'altra banda, resulta curiós que alguns editors es vanten de respectar la *pronúncia original* perquè retoquen tan sols la puntuació i l'accentuació, quan, així, modifiquen les pauses i l'entonació i a vegades fins els fonemes.

(Xavier VALL. «Pròleg». Dins: A. DE BOFARULL. *Poemes*. Reus: Associació d'estudis Reusencs, 1996, p. 107-108)

[3]

CRITERIS LINGÜÍSTICS D'EDICIÓ DE «TOTES LES OBRES DE VERDAGUER», D'EDICIONS PROA

[EN LA PROSA] Hem normalitzat l'ortografia a partir d'un criteri de fidelitat fonètica al text de Verdaguer. D'una banda, això ens ha portat a mantenir la morfologia verbal, així com els nombrosos arcaïsmes i dialectalismes, però de l'altra ens ha fet gairebé agosarats en l'aproximació a l'estàndard, perquè hem tingut ben present que sovint la fonètica no es reflecteix en la mateixa ortografia, sinó en la lectura que en fa el parlant. [p. ex. El cas del ieisme] [...].

En aquesta mateixa línia hem unificat grafies vacil·lants (*civilisat* / *civilitzat*, *excursió* / *excursió*, *tentació* / *temptació*, *contar* / *comptar*, *somris* / *somris*), perquè la grafia no estàndard respon a una pronúncia general col·loquial i relaxada. Fins i tot hem unificat vacil·lacions del tipus *hòmens* / *homes*, *vèrgens* / *verges*, *pus* / *puix*, les quals, tot i representar un tret fonètic ben diferenciat encara en alguns dialectes catalans, no responien a la pronúncia de Verdaguer, sinó tan sols a la grafia

tradicional; de fet, en les darreres obres abandona decididament aquestes grafies. [...]

També hem mantingut els arcaismes i els dialectalismes que suposaven una base fonètica diferent de la més general i estàndard (*gorir, martri, aubirar, aucell, filosof, ignocència, Agna...*). [...]

Aquest mateix criteri fonètic ens porta, en canvi, a acceptar grafies poc corrents, com ara *aon* o en algun cas *pé*, per raons de fonètica sintàctica: resoldre *d aon* per *d'on* i *pel any* per *per a l'any* o *per l'any* traïa la fonètica, i les grafies *d'a on* o *de on* o *pel any* foren aberrants. Una cosa anàloga passa amb les possibles solucions *se'n duga* / *s'en-duga*, *se'n porta* / *s'emporta*, en què hom ha optat normalment per les formes separades perquè hi apareixen clarament en altres contextos (*se n'han duit, se me'ls ne porta*). Pels mateixos criteris optem per les formes *la xafa* (no *l'aixafa*), *se mida* (no *s'amida*).

(M. Mercè RIU, Pilar SERRA i Josep TORRAS. «Nota sobre els criteris lingüístics de l'edició». Dins: J. VERDAGUER. *Prosa*. Barcelona: Proa, 2002, p. 21-22).

[EN LA POESIA] En aquest volum de *Poemes llargs. Teatre*, seguim, bàsicament, els mateixos criteris que en el volum de *Prosa*. I, per tant, hem continuat normalitzant l'ortografia a partir d'un criteri de fidelitat fonètica al text verdaguerià. Però el fet que ara es tracti d'un volum de poesia ens ha obligat, a vegades, a ser encara més estrictes en aquesta fidelitat, a causa de les exigències de la mètrica i la rima del vers. Això vol dir que, a vegades, per no trair aquesta fidelitat fonètica, hem hagut d'apartar-nos de la normativa actual i, així, hem hagut de desfer diftongs o fer-los (« [...] i comença de segar-li / traïdor l'herba sota els peus», *Llegenda de Montserrat*); hem hagut de mantenir el ieisme a causa de la rima [...]; hem hagut de mantenir sonoritzacions o ensordiments d'esses que no són normatius (*colisseu, gloses*); hem prescindit de geminacions (*circumvala* [perquè rima amb *ala*]; ens hem apartat de les normes d'apostrofació actuals (*l'ira; de un a un*); hem hagut de canviar la síl·laba tònica d'unes quantes paraules (*asfodel, manna, sòbtil, Sabara, Adonai...*). També requereix una explicació al lector el cas de les *r* i les *t* intruses de l'ortografia prefabriana. És el cas de *trobarentbi, complaurerte*, etc. Normalitzar

aquests casos —*trobaren-bi*, *complaure't*— hauria suposat trair la fonètica de Verdaguer i el consegüent desllorigament del metre dels versos. Per això hem optat per marcar aquests casos i posar entre parèntesis aquestes lletres intruses: trobaren-(t')hi, complaure(r)-te. Aquestes *r* al final d'alguns infinitius i substantius normalment no s'han tingut en compte, ni tan sols en cas de rima: *plòurer* i *desclòurer*, *càlzers* i *sàlzers* han passat a *ploure* i *descloure*, *calzes* i *salzes*, però ens hem vist obligats a marcar-les quan, per fonètica sintàctica, deixen de ser mudes i s'inclouen en el còmput de síl·labes («calze(r) en flor», *Llegenda de Montserrat*). En el cas de les *e* de reforç, el tractament és el mateix. No marcar-les hauria suposat la manca d'una síl·laba («Preneu's(e)-la de l'aljub», *Betlem*). (*Op. cit.*, p. 25-26).

[4]

ELS DOS REGISTRES LINGÜÍSTICS DE VERDAGUER

Al costat de les grans creacions èpiques, i ara prescindim dels *Idil·lis*, les *Flors del Calvari* i altres versos [...] hi havia, en efecte, «una poesia per a la devoció [...] que, en conjunt, resulta d'un interès literari prou dubtós», per dir-ho amb les paraules de Joaquim Molas. Doncs bé, és aquesta sobretot la poesia que Verdaguer publicava seguint un registre ortogràfic popular i tradicional. Ara bé: quan una obra, per la seva qualitat, mereixia ser incorporada als llibres majors, ell la retocava per adoptar un altre sistema ortogràfic i morfològic: el clàssic. Dos registres, dues funcions. Un registre clàssic, arcaïtzant, adreçat al lector culte, amb els plurals amb -es, i un registre tradicional, més acostat a la llengua viva, adreçat a un públic popular, amb els plurals amb -as. [...]

La grafia comportava una pronúncia, doncs, i Verdaguer no volia forçar el lector popular a afectar una dicció acadèmica amb la qual només se sentien còmodes els lletraferits.

Arribats en aquest punt, però, no voldria aixecar falses expectatives. No tenim un sistema infal·lible que ens permeti distingir, a partir de l'ortografia, què considerava Verdaguer una obra de la màxima ambició literària i què considerava una poesia de propaganda reli-

giosa. En rigor, no tenim dos registres radicalment complementaris, sinó un procediment que Verdaguer emprà per focalitzar un o altre públic, i que a nosaltres ens permet detectar en cada cas el destinatari de les obres.

(Albert ROSSICH. «Els dos registres lingüístics en la poesia de Verdaguer». *Anuari Verdaguer*, núm. 14 (2006), p. 113-115)

[5]

CARTA DE FRANCESCA VERDAGUER A VIADA I LLUCH DE L'11/V/1913
[BC, ms. 1532, vol. II, foli 37]

Sr. Viada: des de que es ba mori al meu guerma al sel sia, que Voste te aquesta obra titolada Barcelona no sabem si es que tingui intensio de cadarsele per Voste pero sies quen tingui intensio una servidora y ma navoda Miquela no li donem pas. Per el mes de Octubra pasat, cuan estaba aqui á Barcelona Vte. me ba prometra una cantitat que no marches sense beural a Vte. pero yo veyen que la cosa se allargaba men bach ana deixan ancarregat al meu noy com Vte. habia dit de benirla a cobra, y encara las parem.

Francisca Verdaguer y sa navoda.

(Ramon PINYOL I TORRENTS. «Les edicions verdaguerianes de la Tipografia “L'Avenç”». Dins: *Miscel·lània Ricard Torrents. Scientiae patriaeque impendere vitam*. Vic: Eumo; Universitat de Vic; Eumogràfic, 2007, p. 380)

[6]

PRINCIPES DE CETTE ÉDITION. ÉTABLISSEMENT DU TEXTE

[...] on trouvera ici le texte des éditions originales de Lamartine, mais débarrassé des fautes typographiques que les manuscrits ou

les éditions postérieures permettent de corriger. Encore, une fois, cette règle a souffert quelques exceptions, justifiées ailleurs. Quant à l'orthographe, qui est plus souvent celle des imprimeurs que celle du poète, on l'a rendue conforme à nos habitudes actuelles, toutes les fois où n'étaient en cause ni la rime ni la mesure du vers. Imprimer *hyver*, *tems* ou *savans* nous eût semblé inutile pédantisme. En revanche, on a refusé de suivre certaines corrections qui transforment régulièrement *vétissait* en *revétait* : ici, c'est la langue même du poète qui eût été altérée; s'il conjugue comme Bossuet ou Voltaire le verbe vêtir, tant pis pour les puristes. Ceux-ci montrent simplement qu'ils ne connaissent pas leur langue.

(Marius-François GUYARD. «Principes de cette édition». Dins: LAMARTINE. *Œuvres poétiques*. Édition présentée, établie et annotée par M.-F- G. Paris: Gallimard, 1986, p. XXV. «Bibliothèque de la Pléiade», 165)